

Justice for Havel! [2011]

V našich zejména novějších dějinách dochází opakovaně a proto nepřehlédnutelně k jednomu pozoruhodnému jevu: téměř všechny větší změny, ať už zpočátku vyhlížejí jakkoli pozitivně, nás posléze vracejí nikoli pouze k tomu, co přímo předcházelo, nýbrž ještě někam dál zpět, někam, odkud jsme se už delší dobu s úsilím vyhrabávali a čeho jsme se už pracně zbavovali. A tyto podivné regrese nebývají jen zvenčí vnucovány, ale nacházejí obvykle silnou podporu ve společnosti samé. Nejde o běžné opotřebování všeho nového, ale spíš o jakési vyhrabávání starých odpadků a snad i dočasné zalíbení v nich. A nejde ani o opakování téhož, které budí smích a posměch, ale o jakousi posedlost chutí k horšímu. Možná, že vlastně ani nejde o naše specifikum, ale je u nás nějak výraznější než jinde.

Až na zarytce, kteří nedovedou odlišit celkovou společenskou situaci od své osobní (která některým méně vnímavým lidem – lidem se sníženou nebo příliš selektivní vnímavostí mění optiku, ať už do všeobecné situace promítají svou osobní situaci dobrou nebo špatnou), převládá, jak se mi zdá, mínění, že naše země v současnosti příliš neprospívá.

České dějiny mají jeden nepřehlédnutelný rys: při každém větším zlomu či převratu dříve nebo později dojde k úpadku či ke ztrátě toho pozitivního, čeho jím bylo dosaženo, a naopak k jakémusi politováníhodnému vržení poměrů hodně zpět do situace, která je stejná nebo horší než ta před zlomem či převratem. Bylo by třeba ovšem uvážit, zda to je vskutku česká zvláštnost; možná to je cosi obecnějšího, co se v dějinách (a nejspíš nejen v nich) objevuje často a co se vždy znovu jakoby vrací. Ať tak či onak, bylo by třeba se zamyslet nad povahou tohoto podivného fenoménu, který jistě stojí za pozornost.

Stále víc si uvědomujeme, že každý z nás musí své bytí vykonávat, že tomu totiž není tak, že prostě „jest“. Avšak aby své bytí mohl vykonávat „náležitě“, musí tak činit vědomě. A tak si dále každý uvědomujeme, že náš výkon vlastního bytí nikdy nezávisí jenom na nás samotných, ale že k tomu máme nevyhnutelně zapotřebí nejen účasti, ale dokonce aktivní spolupráce druhých lidí. To platí pro každého, ale v převažující míře pro člověka, který uskutečňuje svůj život (vykonává své bytí) jako aktivní politik. Tam obzvláště platí to, co nám víckrát připomínal Patočka, že každý z nás může sám něco začít, ale nikdy to nemůže sám dokončit. (Najít!)

Jeden z největších filosofů všech dob se kdysi dostal do nezáviděníhodné situace, když byl postaven před úlohu, která filosofovi – jak dnes víme nesvědčí: byl vyzván, aby přijel uplatnit své pojetí, jak by měla vypadat nejlepší obec, v praxi (do Syrakús na Sicílii). A když se to nějak nevydařilo, byl pozván i po druhé a posléze ještě po třetí. A nikdy to nedopadlo dobře; jednou byl dokonce prodán do otroctví, a musel být svými příznivci vykoupen a tak osvobozen. Od té doby různí „mudráci“ rádi posměšně mluví o Platónově myšlence, že v čele obce by měli stát filosofové: tak to dopadá, když se vlády ujme filosof nebo když se stane hlavním poradcem (a dnes už to musí být rozšířeno: když se pustí do politiky).

srovnání s Platónem? asi příliš vhodné ...

Havel byl vždycky velký „zahajovač“, ale byl příliš málo „dohlížeč“ – příliš se spoléhal na to, že ti druzí na tom budou pracovat v jeho intencích (pokud vůbec svůj záměr nezaměřil brzo jiným směrem a jinam). Na druhé straně o sobě často říkal, že je v dokončování perfekcionista; to snad je i pravda, pokud jde o jeho menší projekty. Ovšem v politice nestačí vylašovat vize, je zapotřebí sledovat, jak to skutečně „chodí“. A Havel tomu nechával příliš velkou vůli, a v nejlepším případě to jen komentoval. Není pak divu, že se mu věci – i velice důležité věci – vymkly nejednou z rukou. Řekl bych, že Havel nikdy nebyl velký hráč šachů, totiž protože málo promýšlel politické „partie“ z hlediska těch druhých, kteří do toho často vnášeli nové prvky, aniž si toho Havel včas všímal. A pak už to obvykle jen komentoval, protože měl ten zatěžující dojem, že už to jde svou cestou, bez ohledu na něho. Také by se mohlo říci, že mu vždycky trochu chyběl smysl pro tzv. „práci drobnou“, která bývá v politice důležitější než všelijaké „vize“, které se příliš často stávají zástěrkou či

zakrýváním nekalých praktik (většinou ovšem těch druhých). (Ne že by vizí nebylo zapotřebí, ale musí to být programy pro praxi, pro politickou praxi.)

Havel bývá někdy srovnáván s Masarykem, obvykle ovšem aby byly vidět jeho nedostatky. Ty nedostatky jsou v tom srovnání někdy nepochybné, ale ne vždy k nim docházelo z Havlova zavinění. Masaryk žil a působil (hlavně před válkou) v době nesrovnatelně poklidnější, než jaká byla údělem Havlovým. Byl to nejčastěji Masaryk, který po příchodu do Prahy vyvolával bouře, a právě tím vstupoval do stále širšího českého (i slovenského, ale i slovanského, a ovšem také židovského – to nesmíme zapomenout) povědomí.

„Justice for Havel!“ (připomínka hnutí po 1. světové válce: „Justice for Hungary!“ – Wyszegrad)

Havel bude v budoucnosti politicky „vykrádán“, a přesto se na něho jako na politika bude možná zapomínat (jako na prezidenta, tj. politického představitele, funkcionáře, na jeho jméno, jistě ne). To bylo a je ostatně údělem i Masarykovým; a je to údělem každého politika, že sám také „vykrádat“ doslova musí. Ono to vlastně není „vykrádání“, nýbrž je to – správně pojmenováno – „navazování“. Politika nikdy nemůže a ani nesmí – začínat „ab ovo“, na zelené louce. Na to přece už dávno, dávno doplatil velký Platón.

Jeden z nejprudších útoků byl na Havla resp. na jeho politické myšlení veden jako na naivního zastávce nesmyslného pojetí tzv. nepolitické politiky. Útok byl veden proti samému heslu, a to znamenalo naprosto zjevně proti Masarykově koncepci (Masaryk si osvojil tento termín, kterého bylo užito původně v rakouské politice, až při prostudování textů Karla Havlíčka, a právě toho označil za prvního českého představitele „nepolitické politiky“). Havlovi se tento termín líbil, ale protože to vše neměl dost promyšleno (a také mu chyběly historické znalosti), nepokusil se pojetí nepolitické politiky ani veřejně a úderně obhájit. (Zůstal jen u malování svého „srdíčka“ a u „pravdy a lásky“, za kterou byl a dosud bývá kaceřován.) Nejen z politického, ale ani z intelektuálního prostředí mu v tom ovšem nikdo nepřišel na pomoc, protože Havlovi pomáhat se nevyplácí – on se tu a tam někoho dovolá, ale nepřipustí, aby kdokoli stál jen vedle něho, ani když to je míněno jako solidární pomoc, a už vůbec ne, aby převzal jeho při. Každý, kdo by to byl býval udělal, musel by předložit vlastní koncepci – a Havel by býval byl první, kdo by se od něho distancoval (přesněji: kdo by ho zpražil). Ostatně ani dnes ještě nikdo není a nemůže být na pochybách, že heslo „pravda a láska zvítězí“ by mohlo být chápáno jako politický program – to by přece nemohlo nikdy být „průchodné“.

Václav Havel se po klausovském „převratu“ (1991–2) příliš zaměřil na své pozice, přesněji na své „prezidentování“ a zejména na reprezentaci ČSR ve světě (v tom byl snad až příliš „úspěšný“), a v důsledku toho promeškal několik příležitostí k radikálnímu vyjádření svého nesouhlasu a protestu. Možná se mu zalíbila ona zběsilá absurdita, že se stal posledním prezidentem Československé republiky, zakládané Masarykem (a jeho spolupracovníky), a hned poté prvním prezidentem České republiky, která vznikla jako zbytková země, připomínající si dávné království, ale tentokrát postrádající příslušnou „ideu“. Možná, že tím „něco“ zachraňoval, ale ve skutečnosti to hlavní ztratil. Masaryk chtěl „Novou Evropu“, ale jeho plán nezdařilo uskutečnit, zbylo jen spojenectví Malé dohody. Havel jeho myšlenku nevýrazně připomněl pokusem o Wyszegradské spojenectví, který stejně zůstal ve vzduchu. Nicméně reálným výsledkem bylo rozdělení „zbytkového“ státu (po ztrátě Zakarpatska, tj. Podkarpatské Ukrajiny).